

Watch Dog („Őrkutya”)

7. FÜZET

**Szerkesztette:
Dr. Béneyi Andrásné
Nonprofit Humán Szolgáltatók Országos Szövetsége**

**Kiadja: a Nonprofit Humán Szolgáltatók Országos szövetsége
Felelős kiadó: Dr. Béneyi Andrásné**

Megjelent: 500 példányban, a ZORO Stúdió Kft gondozásában

**A programot támogatja: a Foglalkoztatási és Munkaügyi Minisztérium,
a TRUST-Intézményi Támogatások Program (Soros Alapítvány) és a
Szociális Szakmai Szövetség**

**„A gyermek csak azt képes szeretni, aki őt szereti,
és csak szeretettel lehet nevelni.”**

Csak egy pofont adtam... - az is bűn?

A gyermekbántalmazás a történelem során sokáig természetes, elfogadott nevelési eszköz volt. 1872 óta, amikor is az első olyan törvényt meghozták Angliában, mely a gyermekek életének védelméről szól, sok változás történt a társadalmi szemléletben, a nevelési szokásokban, törvények, egyezmények, rendeletek születtek; azonban még mindig rengeteg kérdés és probléma merül fel a témával kapcsolatban.

A bántalmazást illetően, a „nevelő-szándékú” testi fenyítés vonatkozásában igen eltérők az egyes álláspontok. Pontos adataink nincsenek a probléma tényleges nagyságrendjéről, azonban az ENSZ gyermekalapja, az UNICEF felmérése szerint Magyarország a világ negyedik legveszélyesebb országa a gyerekek számára, bántalmazás tekintetében (ez egy statisztikai számítás, amit az UNICEF huszonhét fejlett ország saját statisztikai alapján készített).

A témát egy esettanulmányon keresztül szeretném bevezetni, melynek „főszereplője” egy 10 éves kislány, Tamás:

2005. március 7-én egy család kereste meg átmeneti gyermekotthonunkat a késő délutáni órákban, mert egy kedves szőke kislány tőlük kért a buszmegállóban segítséget, elmondása szerint nem szeretne soha többet hazamenni, mert bántják otthon... Ő volt Tamás.

Természetesen miután elmesélte Tomi a történetét, hozzákezdünk a „hivatali protokollhoz” – mivel késő volt és az önkormányzatnál letelt a munkaidő; a közelben lévő rendőrkapitányságra mentünk megtenni az ügyvel kapcsolatos bejelentésünket és hivatalos papírt kérni, milyen jogon marad átmeneti gyermekotthonunkba a kislány. A rendőrségen kiderült, hogy Tomi személye nem ismeretlen számukra, hiszen nem egyszer viték haza Tomit szökésből, orvosi jelzés miatt eljárás is indult bántalmazás miatt (Tomi 2 hónappal korábban kórházba került, tanítója segítségével, 8 napon belüli sérülései voltak), azonban a kislány azt állította, hogy egy nagyobb fiú verte meg, nem szülei bántották. A gyermekjóléti szolgálat is ismeri, gondozta a családot.

A rendőrök ridegek és elutasítóak voltak velünk szemben azon a márciusi estén. Egy órát vártunk az esti műszakváltásra és arra, hogy kiderítsék, mi a teendő, illetve ki vegye fel a jegyzőkönyvet.

Kértem, hogy egy olyan határozatot írjanak, melyben arra az éjszakára átmeneti otthonunkba helyezik el a gyermeket. Közölte, hogy ő ilyet nem tud írni. Saját felelősségemre elvihetem, ha akarom, de ő azt javasolja,

hogy vigyük vissza a szüleikhez, mert hivatalosan neki ezt az eljárást kell követnie, hivatkozva a szülők jogaira. És nyugodjunk meg, ki fogják vizsgálni az ügyet. Tomi azonnal elkezdett sírni és a rémület kiült a szemébe... „nem szeretnék hazamenni, bántani fognak, nagyon”... Itt kérdeztem meg: és hol vannak a gyermek jogai? A rendőr azt felelte: ő azt nem tudja, ő csak a kötelességét teljesíti.

Tamás azóta is átmeneti gyermekotthonunkban él, a szülők nem látogatják, egyszer sem érdeklődtek Tomi felől. Bejelentésünk óta egy hónap telt el, még a rendőrség sem jelentkezett a nyomozással kapcsolatban, semmi fejlemény nem történt.

Szomorú és valós jelenség ez, azt gondolom nem is ritka. Számos kérdés és probléma merül fel a témával kapcsolatban.

Az 1997. évi XXXI. Gyermekvédelmi és gyámügyi igazgatásról szóló törvény kimondja „A gyermeknek joga van emberi méltósága tiszteletben tartásához, a bántalmazással – fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal -, az elhanyagolással és az információs ártalommal szembeni védelemhez. A gyermek nem vethető alá kegyetlen, embertelen, megalázó testi fenyítésnek, büntetésnek vagy bánásmódnak.”

De mit ér mindez, ha nem tudjuk, vagy nem akarjuk betartani/betarttatni?

A gyermekeknek vannak jogai, melyek csupán a felnőttek kötelezettségeinek pontos megadásával és betarttatásával lehetségesek.

Hogyan működik a szemléletváltás, ha még napjainkban is ilyeneket hallunk: „...Nekem is jót tett az a pár atyai pofon, engem is szíjjal vertek, attól leszél ember”

Miért a gyermeket kell kiemelni a családból, miért nem a „bűncselekmény” elkövetőjét?

Ugyan létezik már egy távoltartási törvény, ami kimondja, hogy ha valamelyik szülő vagy gyermek bejelentést tesz gyermekbántalmazásról, akkor amennyiben a vádak megalapozottak, a hatóságok távol tartják az erőszakoskodó szülőt a gyermektől. Azonban ez Magyarországon még a gyakorlatban nem működik.

Annak ellenére, hogy a törvényi szabályozás sokat segít, egy ilyen ügyben amikor családon belüli erőszakról van szó, borzasztó nehéz bármit is tenni. Ki dönti el, hogy az esetleges vádban mennyi az igazság? Ausztriában abból indulnak ki, hogy előbb helyezzük biztonságba a gyereket, és utána döntsük el, mi az igazság. Nálunk pont fordítva van, előbb kiderítik a hatóságok, hogy mi a valódi tényállás, majd utána lép-

nek. – És hol van közben a gyermek, az áldozat? Egy gyermekotthonban? Nevelőszülőknél? Esetleg otthon?

Ki és milyen felelősséggel tartozik egy intézkedés elmulasztásáért? És főként, kinek tartozik felelősséggel?

Ha a gyermek jelzi, hogy bántalmazták, vagy a családon belüli erőszakkal kapcsolatban valamelyik szülő fordul segítségért, akkor az általában hirtelen és indulatos állapotban történik és sok esetben vissza is vonja a feljelentést, vagy mire vallomásra kerülne a sor úgy gondolja nem éri meg a „tortúrát” végigcsinálni, esetleg meggyőzi a másik fél, hogy saját érdekében jobb, ha visszavonja vádjait. Pontosan ezért nagyon nehéz hivatalos úton bármit is tenni ilyen ügyekben. Sok esetben a megfelelő segítség hiánya miatt nem kerül sor a jogkövetkezésre.

Vajon a jog alkalmas eszköz-e erre? ...vagy a jog helyett, mellett, az emberi minőség változása is szükséges?

Azt gondolom, hogy nemcsak a gyermekvédelemben, nemcsak a társadalomban, hanem egyéni szinten is el kell érünk a szemléletváltást, hogy ne a pofont válasszuk.

A büntető törvénykönyv tartalmazza azokat a cselekményeket, amelyeket a társadalom büntetni rendel. Vannak olyanok, amelyeket ha gyermekek sérelmére követik el, a törvény speciális szabályok szerint, súlyosabban bünteti. 1991-ben Magyarország is jogrendszerébe emelte a „Gyermekek jogairól” szóló ENSZ egyezményt.

A büntetőjogi kategóriáknál azonban szélesebb az a kör, amit nehéz „megfogni”, nehéz eldönteni, hogy hol a határ, ki jogosult jogkövetkezéseket alkalmazni, és melyek lehetnek ezek.

A legegyszerűbb megfogalmazás szerint: „A bántalmazás a gyermekekre irányuló *bármilyen* rossz bánásmód a szülő, a gyám, vagy a gyermek gondozásával, nevelésével megbízott személy részéről.”

Általában bántalmazáson csak a fizikai bántalmazást értik, bár az utóbbi időben egyre nagyobb visszhangja van a szexuális bántalmazásnak. Azt már kevesebben tudják, hogy ebbe a fogalomkörbe tartozik a **gyermekek elhanyagolása** is, ami nagyon egyszerűen megfogalmazva azt jelenti, hogy a gyermek *alapvető emberi szükségletei* nincsenek kielégítve. A szükséglet szó kapcsán a laikus ember tárgyias dolgokra asszociál – étel, ital, ruha, stb. -, holott az emberi szükségletek lényegesen szélesebb kört ölelnek fel. – a Maslow-i piramis szemlélteti mindezt. Egy háromszögben ábrázolva nyomon követhető, hogy melyek az alapvető, bázis-szükségletek, amelyeket a magasabb rendűek követnek.

önmegvalósítás
esztétikai szükséglet
szépség, rend iránti igény
megértés, tudás szükséglete
tisztelet, megbecsülés, önbecsülés
szeretet szükséglete, kapjon és adhasson szeretetet
biztonság iránti szükséglet, a másokhoz tartozás igénye
fiziológiai szükségletek: a szervezet igényeinek teljesítése
táplálék, víz, meleg, egészség, a testi és szellemi fejlődés lehetővé tétele

A gyermek Alkotmányban és törvényben rögzített joga, hogy emberi szükségleteit kielégítsék. Ennek biztosítása a szülő kötelessége.

A kérdés csupán annyi, hogyan valósítsa meg egy gyermek önmagát, vagy hogyan váljon egészséges kamasszá, felnőtté; ha alapvető szükségleteit nem elégítették ki.

Magyarországon ma 150 ezer gyermek éhezik. A testi vagy lelki sérülést okozó bántalmazások, az egészséghez való jog durva megsértését jelentik, de az ilyen módon beteggé tett gyermekek számát sajnos nem ismerjük. A szülői hanyagság, agresszió miatt sok gyermek kerül veszélyhelyzetbe, amivel szemben a szakemberek is gyakran tehetetlenek, esetleg közömbösek. A lelki és fizikai bántalmazás, durva büntetések, szükségletek megvonása, a gyermek megfosztása a szeretettől, megbecsüléstől, tisztelettől, mint nevelési módszerek nem ritkák. A legismertebb, leggyakoribb – és talán a leglátványosabb – a fizikai bántalmazás a gyerekekkel szemben. A szülők fantáziája háthorzongatóan dús ezen a téren: az „egyszerű” pofontól a különböző eszközökkel végzett verésig, széles formája ismert.

*„Szíjjal, bottal, ostorral, áztatott kötéllel, sodrófával;
volt, ahol hideg fejű kiszámítottsággal, volt, ahol dühödt
idegességgel, brutális kegyetlenséggel, mert őt is verték,
verte az élet is, valakinek tovább kellett adnia, amit ő
szenvedett.”*

(14 éves gyermek vallomásából)

Hogyan segíthet a társadalom a gyermekbántalmazás megelőzésében és miért fontos ez számára?

A segítséget mindenképpen az odafigyelésben és a jelzőrendszer működésében látom. Lényeges, hogy a különböző területeken dolgozó szakemberek szorosan együttműködjenek a gyermekvédelemben. A szakemberek még mindig nem merik jelezni a hatóságoknak, jelzési kötelezettség ellenére sem, ha gyermekbántalmazást észlelnek. Félnék attól, hogy elveszítik a kliens, ügyfél, beteg bizalmát. – Holott nem azt veszítik el, hanem egy egészségesen, félelem nélkül felnövő generációt.

Csak akkor lehet e területen eredményt elérni, ha merünk szólni akár a szomszédnak is, a családban is, családtagjainknak is, ha gyermekbántalmazást tapasztalunk. A társadalomnak nem kellene a szemét becsukni, hanem segítséget ellene nyújtani a bántalmazott gyermekeknek. Sok tragédia lenne megelőzhető, méghozzá olyan eszközzel, amely rendelkezésünkre áll, elsősorban példamutatással, és jó szóval.

Fontos kérdés ez, hiszen a társadalom nagyon is érintett a gyermekbántalmazás következményeiben. Ehhez azonban az embereknek információra van szüksége, például a következőkre: az Amerikában börtönben ülő bűnelkövetők 78%-a gyermekkorában bántalmazott volt. Az amerikai prostituáltak 96%-a gyermekkorában szexuális bántalmazáson esett át. A WHO és a Világbank közös felmérése szerint a 15-44 éves korosztályban a lelki betegségek, különösen a depresszió 5x akkora gazdasági veszteséget okoz (egészségügyi kiadások, szociális kiadások, munkaképtelenség stb), mint a szív- és érrendszeri betegségek, és 7,5x akkorát, mint a tumoros betegségek. Elgondolkodtató adatok.

Hogyan segíthet a szakember?

A gyermekbántalmazással kapcsolatba kerülő szakemberek feladata nehéz, mivel a bántalmazást felismerni nem könnyű (hangsúlyozom, nem csupán testi bántalmazásról beszélünk), a sokszor finom, apró jelek, a vád súlyossága, a szakmai elszigeteltség és az érzelmekkel erősen telített helyzetek miatt. Azt azonban fontosnak tartom, hogy éljünk jelzési kötelezettségünkkel; a nyomozás nem a mi dolgunk, de a jelzés igen.

Felmerül a kérdés, miért bántalmazza a szülő a gyermekét?

A bántalmazás oka nem egyszerűen a szülő agresszivitása, vagy érzelmsivársága, a legtöbb esetben nem is arról van szó, hogy nem szereti gyermekét.

A bántalmazás egyik oka, kiváltója maga a *gyermek*. Ha erőszakos, követelőző, állandóan sír, a szülő elveszíti a türelmét. Tanulási problémák, szófogadatlanság, vagy csak egyszerűen fáradtság, nyugtosság – mind, mind olyan tényezők, amelyeket a gyermeket nevelő szülők jól ismernek. Hányszor halljuk a kifejezést: „mindjárt agyoncsaplak!” Mégsem csapja agyon – legalábbis a legtöbb esetben nem.

Abban, hogy a szülő agresszívan, a saját gyermeke bántalmazójaként lép fel, egyéb tényezők is szerepet játszanak. A leggyakoribb ok, hogy a *szülő* gyermekkorában maga is bántalmazott volt. *Hibás nevelési mintát kapott*, vagyis azt tanulta, hogy a gyermek nevelésének egyik fő eszköze a verés, megfélemlítés. Konfliktusait nem tudja kezelni, vagy gyermeke aktuálisan, vagy krónikusan saját kudarcait emeli ki, csökkent önbecsülését fokozza. Különösen igaz ez egzisztenciális félelmek, a családfenn-

tartó munkanélkülisége esetén. Ennek az *ellenkezője is előfordul*, hogy az egyébként sikeres szülő nehezen viseli el, hogy gyermeke nem tökéletes. Ez utóbbi gyakori, ha a gyermek eltérő fejlődésű, fogyatékos.

Az alkohol időszakos, vagy krónikus fogyasztása, idegesség, fáradtság fokozzák a gyermek ellen irányuló agressziót.

Minderre van megoldás:

A legtöbb esetben már az is segít, ha a szülőt felvilágosítjuk arról, hogy amit tesz, azzal bántalmazza gyermekét, hiszen meggyőződésem, hogy alapvetően egy szülő sem akar rosszat saját gyermekének. Súlyosabb, vagy komplikáltabb esetben a pszichiáter, pszichológus segítségét kérve az egész család egyensúlya, a gyermek érzelmi egészsége megőrizhető, vagy helyrehozható.

Fontos kihangsúlyozni, hogy a bántalmazó szülő sokszor maga is sérült vagy egyszerűen tudatlan és nem feltétlenül az a célja, hogy gyermekének ártson. Mint tudjuk, a minta öröklődik. Sokan szenvednek a gyermekkorukban átélt bántalmazás, verés miatt, s maguk is folytatják, holott tudják, ez nem vezet semmi jóra.

Ha minden szülő pontosan tudná, hogy mikor bántalmazza gyermekét, hogy a bántalmazásnak milyen következményei lehetnek, és hogy hogyan lehet szülői fenyítés nélkül gyereket nevelni.

A gyermekek jogairól szóló egyezményben a következő olvasható:

„Senkinek nem szabad fizikailag bántania Téged. A felnőtteknek biztosítani kell, hogy semmiféle erőszak, zaklatás vagy elhanyagolás ne érjen Téged. Még saját szüleidnek sem áll jogában, hogy bántalmazzon.“

A gyermekeknek joguk van a bántalmazás -mentes élethez, míg a felnőtteknek kötelessége (!) ezt biztosítani.

A jog ugyanakkor nem csupán tilt. Eszközöket és pénzt ad ahhoz, hogy a jogalkotó célját elérje: felvilágosítással, társadalmi célú hirdetésekkel, a szülők segítségével nevelési, konfliktusmegoldási módozatokat kínál és tanít. A törvény ebben segít, mert előírja ezek megszervezését, tárgyi és személyi feltételeket rendel mellé.

Számtalan lelki segélyszolgálat működik Magyarországon, amelyek rengeteget segítenek. Az újságok és a televízió műsorai szinte elárasztanak bennünket a gyerekek ellen elkövetett bűncselekményekről szóló

hírekkel, de valami mégis hiányzik. Ha meghallunk egy ilyen tudósítást, talán felháborodunk, talán sajnálkozunk, de 15-20 perc múlva elfeledkezünk róla. Nem gondolunk arra, hogy ezeknek a fiataloknak milyen esélyeik vannak a társadalmi beilleszkedésre, a konstruktív életvezetés kialakítására.

Gondolatok arról, miként lehetne a gyermekek elleni erőszak megelőzésében hatékonyabban fellépni:

Hatályos büntető jogszabályok áttekintése és tudatosítása a területen működő gyermekvédelmi szakemberekben és segítőkben (egészségügyi dolgozók, pedagógusok, rendőrség) a gyermekbántalmazás teljes tilalmára vonatkozó nemzetközi normák tekintetében.

Az ún. „távoltartó/védelmi rendelkezés” gyakorlatban való kialakítása és alkalmazása, amellyel a gyermek környezetéből eltávolítható az a felnőtt személy, aki őt valószínűsíthetően vagy súlyosan bántalmazta.

A rendőrségi dolgozók kiképzése/továbbképzése ilyen esetek megoldására, illetve speciális hatáskörű és illetékességű rendőri szervnek, ügyészségnek és bíróságnak legyen a feladata a gyermekbántalmazásos nyomozás, eljárás; akik nem húzzák évekig az eljárást.

A gyermekbántalmazás sokkal több esetben lenne megakadályozható, csökkenthető; ha a gyermekvédelemben dolgozók és az érintett hatóságok, szervezetek, szakemberek szervezett együttműködésben egymással bizalmi viszonyban működnének; következetesen érvényre juttatva a „jelzési és együttműködési kötelezettség” törvényét.

A gyermekek bántalmazásának, elhanyagolásának kérdése az utóbbi évtizedekben előtérbe került, azonban fogalmával, tüneteivel, felismerésével, megnyilvánulási formáival, hatásaival még mindig csak nagyon kevés érintett szakember van tisztában. Éppen ezért fontosnak tartanám, hogy ilyen fajta témában képzéseket kapjanak a munkájuk során az áldozatokkal találkozó szakemberek. A gyermekvédelmi szakmákban dolgozók sok esetben megkapják az információkat, utasításokat, de az egészségügyben, és iskolákban dolgozók nem. Ők csupán annyit tudnak, hogy a gyermekvédelem egészében a jelzőrendszer részei, de az ebben való tevékeny részvételhez nem kapnak semmilyen szakmai segítséget.

Továbbá a jogalkalmazás gyakorlatáról is érdemes volna beszélni az érintett jelzést és eljárást folytató szervezetek, szakemberek körében. A hatóságok biztosítsák a kihallgatás humánus formáját a gyermekekkel szemben (gondolok én itt például arra, hogy ne kelljen szembesülnie a szexuálisan zaklatott kislánynak az elkövetővel).

Egy szó, mint száz, úgy gondolom, mindannyiunk felelőssége, hogy erőszakmentes világban éljünk. Fontos „berágni” az emberek agyába,

hogy a bántalmazott gyermek lelkiileg sérül, deviáns lesz és magatartási zavarok lépnek fel nála. Ebből pedig rengeteg egyéb probléma generálódik, továbbá mint minta továbbviszik a gyermekek saját családjukba. Az a szülő, aki gyermekként nem élte át az összetartozás, a szeretet élményét, felnőttként is képtelen erre. Aki gyermekkorában azt tanulta, hogy szorongásait, idegességét, konfliktushelyzetét agresszióval vezette le, felnőttként is nehezen tud más megoldást találni problémáinak megoldására; a természet ismétli önmagát. Így válhat a keményen veréssel nevelt érzelmileg elhanyagolt gyermekből bántalmazó szülővé. A megoldás tehát: meg kell szakítani a folyamatot.

„Ha egy tündér teljesítené három kívánságomat, akkor az lenne, hogy mindig legyen mit ennem, anyukám szeressen, és ne bántson senki sem. Ha egyszer nekem lesznek gyerekeim, nagyon szeretném őket. Amúgy kamionos leszek.”

(9 éves kislány, kiskorú veszélyeztetése)

Hell Szilvia

GONDOSKODÁSRA SZORULÓ ÁTMENETI GONDOZÁS

- A helyettes szülői ellátás működéséről és működésképtelenségéről -

Az alábbi sorok szerzője egy olyan civil szervezet munkatársa, amelyik évek óta működtet helyettes szülői hálózatot. Bár ha pontosan szeretnénk fogalmazni, a "működtet" az inkább csak így idézőjelben nyerhetne létjogosultságot az előző mondatban való megjelenésre. Ami viszont kétségbenvonhatatlan tény, hogy akkreditált képzési programunk révén magunk készítjük fel a családokat a helyettes szülői feladatok ellátására, működési engedéllyel rendelkezünk a szolgáltatás biztosítására, és feladat-ellátási szerződéseket kötöttünk több települési önkormányzattal. Egy biztos, országos viszonylatban is jelentős tapasztalattal rendelkezünk a helyettes szülői ellátás működésének és működésképtelenségének vonatkozásában.

Mielőtt azonban belemélyednénk a témába, nézzük meg, hol is helyezkedik el pontosan a helyettes szülői ellátás a gyermekvédelem rendszerében.

A helyettes szülői gondoskodás, mint a gyermekjóléti alapellátás része

A Gyermekvédelmi törvény (továbbiakban Gyvt.)¹ kimondja, hogy a gyermekek védelme a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítésére, veszélyeztetettségének megelőzésére és megszüntetésére, valamint a szülői vagy más hozzátartozói gondoskodásból kikerülő gyermek helyettesítő védelmének biztosítására irányuló tevékenység. Megnyilvánulási formái lehetnek pénzbeli, természetbeni és személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátások, illetve gyermekvédelmi szakellátások, és különböző hatósági intézkedések.

A személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátások közé tartozik (a gyermekjóléti szolgáltatás és a gyermekek napközbeni ellátása mellett) a gyermekek átmeneti gondozása, melyet a törvény szándéka szerint lehetőleg a jogosult lakóhelyéhez, tartózkodási helyéhez legközelebb eső ellátást nyújtó személynél vagy intézményben kell biz-

1 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

tosítani. A helyi ellátó rendszer kiépítése és működtetése, a területén lakó gyermekek ellátásának megszervezése települési önkormányzat, fővárosban a fővárosi kerületi önkormányzat feladata.²

Az átmeneti gondozás lényegét, tartalmát és alapelveit a Gyvt. 45. § (1)-(4) bekezdési a következőképpen határozzák meg:

45. § (1) A gyermekek átmeneti gondozása keretében a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését elősegítő, az életkorának, egészségi állapotának és egyéb szükségleteinek megfelelő étkeztetéséről, ruházattal való ellátásáról, mentálhigiénés és egészségügyi ellátásáról, gondozásáról, neveléséről, lakhatásáról (a továbbiakban: teljes körű ellátás) kell gondoskodni.

(2) A gyermekek átmeneti gondozását - a szülői felügyeletet gyakorló szülő vagy más törvényes képviselő (a továbbiakban együtt: szülő) kérelmére vagy bejegyzésével - ideiglenes jelleggel, teljes körű ellátással kell biztosítani, ha a szülő egészségügyi körülménye, életvezetési problémája, indokolt távolléte vagy más akadályoztatása miatt a gyermek nevelését a családban nem tudja megoldani. A fogyatékos gyermek számára a sajátos szükségleteihez igazodó ellátást kell biztosítani.

(3) A gyermekek átmeneti gondozásának helyén a gyermek otthontalanná vált szülője is elhelyezhető. A 14. évét be nem töltött gyermeket szüleitől elválasztani csak kivételesen indokolt esetben lehet. A szülő gyermeke ellátásában munkarendjéhez igazodóan részt vesz.

(4) A gyermekek átmeneti gondozása során a gyermek iskolai oktatását - lehetőség szerint - iskolaváltás nélkül kell biztosítani.

Az átmeneti gondozás formái a következők lehetnek:

- családok átmeneti otthona
- gyermekek átmeneti otthona
- helyettes szülőnél történő elhelyezés.

Az átmeneti gondozás valamely formájának kialakítása és működtetése a Gyvt. hatályba lépésétől kezdődően, vagyis 1997-től minden település számára kötelező. Ennek megvalósítása természetesen nem csak önálló intézmények létrehozásával lehetséges, hanem önkormányzati társulások kialakításával, esetleg civil szervezetek közreműködésével, feladat-ellátási szerződések megkötésével. A legolcsóbb és legkézenfekvőbb megoldás, különösen kisebb települések esetében a helyettes szülői forma biztosítása lenne.

² Gyvt. 94. §

A helyettes szülő alkalmasságának feltételei, feladata és működtetése

A helyettes szülői feladatok ellátását a törvény a nevelőszülőkhöz hasonlóan különböző feltételekhez köti. Az a személy lehet helyettes szülő, aki betöltötte a 24. életévét, büntetlen előéletű és cselekvőképes, személyisége, egészségi állapota és körülményei alapján alkalmas a gyermekek átmeneti gondozására, és eredményesen elvégezte a feladatellátáshoz szükséges felkészítő tanfolyamot. Tevékenységét a működtetővel létesített helyettes szülői jogviszony keretében látja el, mely mindkét fél számára jogokat és kötelezettségeket rögzít. A helyettes szülő egyidejűleg - saját gyermekeit is beszámítva - legfeljebb 5 gyermek gondozását végezheti.

A helyettes szülői jogviszony fennállása alatt a helyettes szülő együttműködik a működtetővel, a települési önkormányzat jegyzőjével, a gyermekjóléti szolgálattal, a gyermek törvényes képviselőjével, továbbá a helyettes szülő tevékenységét ellenőrző gyámhivatallal.

A helyettes szülő gondozási, nevelési feladatának ellátásáért a nevelőszülővel azonos mértékű díjazásra jogosult.³

Összevetve a helyettes szülők és a nevelőszülők tevékenységének szabályozását, azt vehetjük észre, hogy kísértetiesen hasonlítanak egymásra, ami nem teljesen a véletlen műve. Az átmeneti gondozás ugyanis a gyermekvédelmi szakellátás mintájára került be a törvénybe, így az átmeneti gyermekotthonok a szakellátási feladatokat végző lakásotthonok illetve gyermekotthonok leképezései, míg a helyettes szülőség a nevelőszülői tevékenység ikertestvére. Az alap- és szakellátás ilyen szintű párhuzama nem feltétlenül előnyös az alapellátás számára, és bár voltak már törekvések ennek korrigálására, a kívánatos talán sokkal inkább az lenne, hogy ha egy teljesen önálló logika mentén gondolnák végig az illetékesek az alapellátás kérdését. Mindenképpen említésre méltó változásnak tekinthető a helyettes szülők képzési előírásainak módosítása, melyet a 29/2003. ESzCsM rendelet írt elő.⁴ Korábban a helyettes szülői feladatok ellátásához elegendő volt egy 28 órás, úgynevezett FIKSZ (Felelőség, Információ, Kompetencia Szülőknek) döntés előkészítő tréning

³ Gyvt. 49. §

Gyvt. 66/O.-66/P. §

261/2002. (XII. 18.) Korm. rendelet a nevelőszülői és helyettes szülői jogviszony egyes kérdéseiről 18-25. §

15/1998 (IV.30.) NM rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről 60-60. §

⁴ 29/2003. (V. 20.) ESzCsM rendelet a helyettes szülők, a nevelőszülők, a családi napközis működtetők képzésének szakmai és vizsgakövetelményeiről, valamint az örökbefogadás előtti tanácsadásról és felkészítő tanfolyamról

elvégzése, aki viszont nevelőszülői feladatokra is vállalkozott, egy további, 32 órából álló, jellemzően elméleti ismereteket adó tanfolyamon is részt kellett vennie. A jelenlegi szabályzás szerint úgy a nevelőszülőknek jelentkezőknek, mint a helyettes szülői feladatokra vállalkozóknak el kell végezniük a 28 órás döntés-előkészítő tréninget, majd ezt követően a nevelőszülők további 32, míg a helyettes szülők 22 órás tanfolyamon vesznek részt.

Képzés csak a törvényi előírásoknak megfelelő, akkreditált szakmai programmal indítható. A képző szervezeteknek bejelentési kötelezettségük is van a Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet felé. Adatbázisuk szerint jelenleg 9 olyan szervezet van az országban, amelyik helyettes szülői képzéshez akkreditált programmal rendelkezik. (Közülük egy a Fészek Egyesület.)

Kitekintés - helyzetkép a helyettes szülői ellátásról

Országos statisztikai adatok 1999 óta állnak rendelkezésre. Az alábbiakban a helyettes szülői ellátásban engedélyezett férőhelyek számát, az ellátás keretében ténylegesen igénybe vett szolgáltatásokat (gondozási napok számát), és az igénybe vevő gyermekek számát mutatjuk be.

Év	Engedélyezett férőhelyek	Teljesített gondozási napok	Ellátott gyermekek száma
1999	Nincs adat	2 183	34
2000	402	8 424	123
2001	2 319	13284	191
2002	492	14 358	213
2003	2 139	12 978	158

Az átmeneti gondozás, és így természetesen a helyettes szülői ellátás biztosítása a Gyvt. hatályba lépése óta kötelező minden település számára. Ahol ezt nem valósítják meg, mulasztásos törvénysértést követnek el. Mint a fenti adatokból láthatjuk, a törvény hatályba lépését követően megkezdődött az ellátás szervezése, 2001-ig növekedett az engedélyezett férőhelyek, a teljesített gondozási napok, és az ellátott gyermekek száma is. Ezt követően egy drasztikus visszaesést láthatunk az engedélyezett férőhelyeket illetően, melyet a többi mutató nem követett szorosán. Bár messzemenő következtetéseket nem vonhatunk le további vizsgálatok nélkül, valószínűnek látszik, hogy a korábbi években engedé-

lyezett férőhelyek közül azokat vonták vissza, amelyek nem működtek, vagy nem volt megfelelő a kihasználtságuk. Ugyanis a lényegesen kevesebb férőhellyel a legmagasabb kihasználtság párosult, tehát valószínűleg ott maradt meg a szolgáltatás, ahol tényleg működőképes volt, és működött is.

2003-ban újabb emelkedés volt tapasztalható az engedélyezett férőhelyek számát illetően. Valószínűleg ezek olyan új településeket jelentenek, amelyeken korábban nem működött az átmeneti gondozás, és ebben az évben került először megszervezésre. Talán a 2004-es, vagy 2005-ös statisztikák fognak majd arra választ adni, hogy mennyire találkozott az ellátási kötelezettség a tényleges szükségletekkel ezeken a településeken.

Az alábbiakban nézzük meg egy kicsit közelebbről is az ellátással való lefedettség szintjét. A Pest megyei Közigazgatási Hivatal adatai szerint 2005-ben Pest megyében a következő településeken biztosított az átmeneti gondozásnak ezen formája:

Település neve	Férőhelyek száma	Ellátást biztosító családok száma
Albertirsa	5	3
Cegléd	20	7
Csemő	4	1
Dunaharaszti	5	2
Nagykáta	7	4
Nagykőrös	5	3
Ráckeve	4	2
Szob	1	1
Üllő	8	Nincs adat

Mint láthatjuk, Pest megyében összesen 9 településen, 59 férőhellyel oldották meg önkormányzati fenntartású intézményekben (gyermekjóléti és családsegítő szolgálatok mellé rendelve) a helyettes szülői ellátást. E mellett 2 civil szervezetnek is van működési engedélye helyettes szülői hálózat fenntartására (Fészek Egyesület, Máltai Gondviselés Háza Kht.), akik nyilvánvalóan önkormányzatokkal kötött feladat-ellátási szerző-

dések alapján végzik tevékenységüket több településen, és nem kizárólag Pest megye területén. A települések többsége nem tudja, vagy nem is akarja megszervezni az ellátást, mondván, hogy nincs rá szükség, vagy nincs pénz a működtetésre, esetleg az is lehet az indok, hogy nincs jelentkező a feladatra, vagyis nem tudják biztosítani a szolgáltatást. Persze ez nem csak Pest megyei jellegzetesség, nyugodtan mondhatjuk, hogy országosan ismert problémáról van szó, és hogy kinek mennyiben van igaza, arra itt most még semmiképpen sem szeretnék kitérni. Egyelőre maradjunk csupán a tények ismertetésénél.

Egyetlen - talán érdekes - adalék még: mivel a gyermekek átmeneti gondozásának másik alternatívája az átmeneti gyermekotthonok működtetése, némi naivitással azt is gondolhatnánk, hogy egyes települések esetleg ezt az ellátási formát választották a helyettes szülőség helyett, különös tekintettel arra, hogy a Gyvt. 2005.07.01-től minden 20.000 főnél nagyobb lélekszámú településnél előírja az átmeneti otthon működtetésének kötelezettségét. Ez azt jelenti tehát, hogy nem válthatják ki az átmeneti gondozásnak ezen formáját a helyettes szülői ellátással. A Fészek Egyesület 1999 óta működteti Érden átmeneti gyermekotthonát, melyben ellátási szerződések alapján szolgáltat Érd, Százhalombatta és Diósd rászorultjai részére. Pest megyében ez volt az első, és mindmáig egyetlen ilyen jellegű intézmény. A lakosságszám alapján ellátásra kötelezettek közül tehát egy - Érd -, már teljesítette törvényi kötelezettségét. De vajon mi a helyzet a többiekkel?!

Szűkítsük most még tovább a kört, és nézzünk egy saját példát, még mindig statisztikai megközelítésből.

2004.04.01-től szerződéses kapcsolatban állunk Budapest egyik kerületével. A szolgáltatásunk elsősorban helyettes szülői ellátásra terjed ki, kiegészítve azt átmeneti otthonos férőhellyel is. Az együttműködésünk 9 hónapja alatt helyettes szülői hálózatunk keretében 11 főt gondoztunk, és 313 gondozási napot teljesítettünk az év folyamán.

A 11 fő elhelyezése a következő kimenetellel zárult:

- 1 fő más fenntartóhoz, szakellátásba került (gyermekotthonba)
- 1 fő saját nevelőszülői hálózatunkban részesül szakellátásban a továbbiakban
- 6 fő visszakerült a vérszerinti családjába
- 3 fő gondozása jelenleg is folyamatban van.

A gondozott gyermekek különböző problémákkal érkeztek hozzánk, volt tartós beteg, magatartási problémákkal küzdő, és bántalmazott is. Az életkor tekintetében is jellemző volt a sokféleség, bár általánosságban elmondható, hogy inkább 12 év felettiak voltak túlsúlyban. (A kerület biztosít férőhelyet családok átmeneti otthonában is, így a kisebbek nyilván ott kaptak elhelyezést szüleikkel együtt.)

8 lezárult ügy, ebből 6 esetben, vagyis 75%-ban eredményes hazagon-
dozás. Igazi sikertörténet, mondhatnánk. És a dolgoknak erről az
oldaláról valóban így is van. Nézzük azonban most meg a másik oldalt is.

Az ellátást gyakorlatilag minden esetben egyetlen család biztosította,
akik a hálózatunk szakmai programja értelmében nevelőszülőként is
tevékenykednek. Ebből adódóan néha okozott egy kis fejtörést a törvény
betartása abban a tekintetben, hogy a gondozott gyermekek létszáma
maximált. Bár próbálkoztunk újabb családok toborzásával, és a helyettes
szülői feladatokra való felkészítésükkel, jelentkező gyakorlatilag nem
nagyon akadt. A nevelőszülőség a többség számára vonzóbb perspektíva,
hiszen kiszámíthatóbb, hosszabb távra lehet tervezni, és kevésbé megter-
helő a családok számára. A helyettes szülői ellátás keretében végzett
tevékenységünk tehát gyakorlatilag egyenlő a család - kezdetben önként
vállalt - tevékenységével, és az elért eredmények is az ő eredményeik.
Tulajdonképpen azt mondhatnánk, hogy ők maguk a helyettes szülői
ellátás egyik intézménye a hálózatunkon belül. A teljességhez hozzá tar-
tozik, hogy egy olyan családról beszélünk, akinek a másokon való segítség
egy életforma, működtető szervezettel, vagy anélkül, akkor is, ha erre
senki sem kéri őket, és pénzt sem kapnak érte. A működtető felelőssége,
még pedig igen komoly szakmai felelőssége a család feladatvállalásában
való segítése, ugyanúgy, mint a határok kijelölése, elsősorban a helyettes
szülő (vagy akár a nevelőszülő, de mondhatunk összefoglalóan segítő
szakembert is) védelme, testi és mentális egészsége érdekében, elfára-
dásának, kiegészésének megelőzése céljából.

Az esetből levontuk önmagunk számára a szükséges következteté-
seket, és felajánlottuk a kerületnek, hogy gondoljuk újra a feladatot, mert
a fenti formában nem a továbbiakban nem folytatható.

A helyettes szülői feladatok ellátása a gyakorlatban

Csupán a jobb áttekinthetőség érdekében ismételjük meg, mi a felada-
ta a helyettes szülőnek a törvény szerint: gondoskodik a gyermek testi,
értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését elősegítő, az életkorának, egészsé-
gi állapotának és egyéb szükségleteinek megfelelő étkeztetéséről, ruhá-
zattal való ellátásáról, mentálhigiénés és egészségügyi ellátásáról, gon-
dozásáról, neveléséről, lakhatásáról. Más szóval teljes körű ellátást biz-
tosít. Vagyis ugyanazt, amit egy nevelőszülő a több éven át nála nevel-
kedő, szakellátásban lévő gyermekek számára. A helyettes szülői gondos-
kodás azonban legfeljebb 12 hónapig tart, ami szükség esetén további 6
hónappal hosszabbítható. Az esetek jelentős részében azonban csak
néhány hétről, 1-2 hónapról van szó. A gyermek kikerül a vér szerinti
családjából, olykor van idő ennek az eseménynek az előkészítésére, sok-
szor azonban váratlanul, egyik napról a másikra történik. Sokkal súlyo-

sabb a törés, a szülőtől való elszakadás okozta értetlenség, fájdalom, düh, stb. A gyermek általában nem jól ellátva, hiánytalan iskolai felszereléssel, évszaknak megfelelő ruházattal érkezik, hanem egy kis táskával, egy szatyorral, vagy még inkább abban az egy ruhában, ami rajta van. A helyettes szülő felöltözteti, ellátja tanszerekkel, pótolja az elveszett diákigazolványt, TAJ-kártyát, személyigazolványt, stb., majd 1-2 hónap múlva kezdi előlről, újra és újra, minden új gondozott esetében. A működtető részéről pedig gyakorlatilag alig van mérlegelési lehetőség, hogy az adott helyettes szülői családba éppen milyen korú, nemű és problémájú gyermek illik. Jöhet kamasz vagy óvodás, olykor akár csecsemő is. A helyettes szülőnek minden eshetőségre készen kell állnia, és igen nagy toleranciával kell a helyzet felé fordulnia ugyanúgy, mint az egész családjának, és az esetlegesen már ott nevelkedő gyermekeknek. Hiszen ki tudja, mire számíthatnak: egy síró kisbabára, egy sértődött, és az egész világra dühös kisiskolásra, aki meglopja a helyettes szülői családot azért, hogy hátha elküldik, és akkor talán vissza is mehet az ő igazi anyukájához. De az is lehet, hogy egy rendetlen, visszabeszélő vagy éppen agresszív kamasz érkezik. Természetesen a helyettes szülői ellátásba kerülő gyermekek esetében a vér szerinti szülő felügyeleti joga változatlanul él, hiszen egy kérésre és önkéntesen igénybe vehető szolgáltatásról van szó, és a cél az, hogy a gyermeket mihamarabb visszajuttassuk a vér szerinti családjába. Addig is a szülő joga és kötelessége munkarendjéhez igazodva továbbra is részt venni gyermeke gondozásában, melynek helyszíne immár a helyettes szülő otthona.

A helyettes szülő tevékenységéért a nevelőszülőkkel azonos mértékű díjazásra jogosult. Vagyis azokra a napokra kaphat nevelési díjat, ellátmányt és helyettes szülői díjat, amelyeken a gyermeket ténylegesen a családjában gondozta. Arra az időszakra, amíg mondjuk készenlétben várt arra, hogy feladatait elláthassa, nem jár számára semmilyen díjazás. (A működtetők többsége nem is biztosít semmit számukra ebben az időszakban. Persze tudomásunk van olyan szervezetről is, amelyik különböző - vélhetőleg pályázati - forrásból készenléti díjat képes biztosítani, illetve olyan önkormányzatról is, amelyik egy jelképes havi összeggel honorálja a helyettes szülő készenlétben állását.) A helyettes szülő anyagi szempontból a tényleges gondozás során is számíthat további hátrányokra. Egyrészt, mivel a gyámi jogok az ellátás idején is a vér szerinti szülőt illetik, a helyettes szülő nem válik jogosulttá a családi pótlékra. Másrészt azt hiszem, megint csak kevés olyan működtető van, amelyik megengedheti magának, hogy kompenzálja a helyettes szülő plusz terheit a gondozottak gyakori váltakozásával összefüggésben.

A sajnálatos tény az, hogy a feladat ellátására igénybe vehető állami normatíva összege alacsonyabb a helyettes szülői ellátás esetében, mint a nevelőszülői ellátásra igénybe vehető. A törvényalkotó szándéka persze érthető, állami feladat ellátásához magasabb támogatást biztosít, önkor-

mányzati feladat esetében pedig elvárja, hogy az ellátásra kötelezett, vagyis az önkormányzat maga is járuljon hozzá a fenntartási költségekhez. Ugyanakkor ez az intézkedés éppen, hogy ellenérdekelte tette az önkormányzatokat az ellátás megszervezésében. Az alapellátás ugyanis pénzükből kerül, a szakellátás viszont "ingyenes" számukra.

A finanszírozás kérdése még izgalmasabb egy civil szervezet szeméből. A normatívát ugyanis közvetlenül vehetik igénybe, ami természetesen nem elég az ellátás biztosítására. Kezdődhet tehát az alku az önkormányzatokkal, hogy milyen mértékben, és milyen finanszírozási konstrukcióban támogatják a feladat ellátását.

De ha már a működtető finanszírozás kapcsán felmerülő feladatainál tartunk, érdemes még egy kis kitérőt tennünk ebben a tárgykörben.

A normatíva igénylése az Államkincstárral kötött szerződés alapján valósul meg, melyben benne foglaltatik, hogy a működtető megtesz mindent annak érdekében, hogy az ellátást igénybe vevő törvényes képviselője (vagyis a gyermek vér szerinti szülője) hozzájáruljon az ellátás biztosításának költségeihez. Ennek mikéntjéről az ide vonatkozó kormányrendelet⁵ ad részletes útmutatást. A procedúra nem egyszerű, a térítési díj belső szabályzatának megfelelően jövedelemigazolást kérni a szülőtől, megállapítani a térítési díjat, kiértékelni, a beérkezett összegeket nyilvántartani, ha befizetés nem történt, felszólítani, majd gondoskodni a "behajtásáról". 2004.-ben a helyettes szülői ellátásunk keretében mindösszesen kb. 12.000 Ft megállapított térítési díj került kifizetésre. Hogy ez az összeg mennyire fedezi az intézkedések kapcsán felmerülő többletmunkát és költségeket (adminisztráció, papír- és postaköltség, stb.), az egy dolog. Hogy mennyire behajthatók a megállapított összegek, az meg egy másik. Harmadrészt viszont szakmailag sem egy tisztázott kérdés, hogy segítünk-e az amúgy is nehéz helyzetben lévő, rossz anyagi körülmények közt élő családoknak azzal, ha tovább csökkentjük a jövedelmüket egy egyébként az ellátás tényleges költségeihez képest abszolút jelképes összeg megállapításával, mely esetleg a még otthon maradt gyermekek körülményeit, élethelyzetét is jelentősen rontja.

5 133/1997. (VII. 29.) Korm. Rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátások és gyermekvédelmi szakellátások térítési díjáról és az igénylésükhöz felhasználható bizonyítékokról

Mi a probléma a helyettes szülői ellátás rendszerével?

Végigtekintve az eddig leírtakat, a következő összefoglaló megállapításokat tehetjük:

- bár ez ellátás megszervezése minden településen kötelező lenne, sok helyen nem biztosították
- jellemző a már létrehozott szolgáltatások megszűnése (az engedélyezett férőhelyeknek legalább 1/3-ban sosem járt gyermek)
- az átmeneti gondozás finanszírozási rendszere nem szolgálja az ellátás kialakulásának, és így az alapellátás keretében megvalósítandó prevenciónak az érdekeit
- az ellátandó feladatok olyan mértékű áldozathozatalt igényelnek a helyettes szülői családoktól, hogy azok ellátása leginkább csak karitatív alapon képzelhető el
- az önkormányzatok forráshiányossága tovább nehezíti a helyettes szülői ellátás biztosítását, miközben nem szankcionálható a mulasztásos törvénytértés
- az átmeneti gondozás más formái sem működnek sok helyen, így gyakran csupán azért kerül a gyermek szakellátásba, mert nincs más.

Persze ha valami ennyire nem működik, érdemes rajta elgondolkodni, hogy miért is nem. Mert talán többről van szó, mint forráshiányról vagy egyszerű mulasztásos törvénytértésről. Sokszor hallott indok települési önkormányzatok illetékeseitől, hogy nincs rá szükség, és kisebb települések esetében ez részben igaz is lehet. Hiszen a kis közösségekben, ahol szinte mindenki ismer mindenkit, még működik a szolidaritás, a segítő szomszédi, rokon, esetleg baráti kapcsolatok, melyek gyakran felérnek egy helyettes szülői ellátással.

Aggályos, és átgondolásra érdemes a finanszírozás kérdése is, abból a szempontból, hogy hosszú távon nem volna-e kifizetődőbb a prevenció támogatása az alapellátás szintjén, mint egy egyre szélesedő szakellátási rendszer fenntartása. Másrészt érdemes volna átgondolni a helyettes szülők díjazásának lehetőségeit is.

Egyes szakmai álláspontok szerint a probléma részben abban állhat, hogy elégtelen a felvilágosítás, nem tudnak igazán erről a lehetőségről az emberek, így egyértelmű, hogy nincs is rá igény, melynek következtében a már létrejött szolgáltatások is elsorvadnak.

Azt hiszem, egyetlen kérdésben nem lehet csupán vita, hogy a helyettes szülői ellátás, de talán bővíthetjük a kört, és megkockáztathatjuk azt is, hogy az átmeneti gondoskodás rendszere a jelenlegi formájában nem teljesen adekvát a szükségletekre és a lehetőségeinkre nézve sem.

Alternatívák az átmeneti gondozás működtetésére

Természetesen nem gondolom, hogy többre vállalkozhatnánk, mint néhány saját gondolat kifejtésére, kiegészítve azokat egy-két általam ismert szakmai álláspont ismertetésével.

- Saját gyakorlatunkból említeném a nevelőszülői és helyettes szülői ellátás együttes működtetését. Erre a Gyvt. is lehetőséget ad, viszont nehezen elképzelhető, hogy nem civil szervezet is vállalkozhatna erre a formára. A javaslat előnye, hogy lehetőséget ad a családoknak egy biztos, hosszú távú és kiegyensúlyozott működésre, és ez mellett létezhetne a helyettes szülői tevékenység is. Persze a lehetséges hátrányokat sem szabad elhallgatnunk. Bár a települések és az ellátásra szorulóknak számára egyértelműen előnyökkel járna a szolgáltatás kapacitásának ténye, sem a helyettes szülői feladatokat vállaló család, sem a működtető nem érdekelt ebben a megoldásban, hacsak nem a szakmai presztízs, vagy a családok karitatív érzéseinek kifejezésre juttatása az elsődleges motivációjuk.
- A helyettes szülők díjazását a feladat jellegéhez mért szempontok alapján kellene megállapítani. Nem várható el egy folyamatos készenlét a családoktól, ha ennek ellensúlyozása nem történik meg foglalkoztatással (legalább minimálbér), vagy készenléti díj folyósításával.
- A fentiekhez szükséges volna az állami normatíva rendszerének átgondolása. Nem kevésbé költséges ugyanis (sőt!) alapellátás keretében teljes körű ellátást biztosítani, mint szakellátásba vett gyermekek esetében. A normatíva fedezné a tényleges gondozás, míg az önkormányzatok hozzájárulása a készenlét fenntartásának költségeit. Vagy fordítva. Esetleg más arányok is elképzelhetőek, nyilván igazodni szükséges az állami pénzek visszaosztásának koncepciójához.
- Megközelíthető a probléma megoldása abból a szempontból is, hogy erősítsük az átmeneti gondozás más formáit, a helyettes szülői ellátást kiegészítve működjön több családok és gyermekek átmeneti otthona. Ezzel nagyobb teret adnánk az egyedi megoldásoknak, az intézmények működtetése pedig a gazdaságosság szempontjait figyelembe véve több település összefogásával valósulhatna meg. A jelenlegi tapasztalat sajnos sokkal inkább az (legalább is Pest megyében), hogy nem a kötelező feladat ellátására indulnak kezdeményezések, hanem egyre

szűkebb profillal, csak egy meghatározott réteg ellátására jönnek létre szolgáltatások (családok átmeneti otthona helyett anyaotthon, leányanyák otthona, titkolt terhesek otthona, stb.), melyek civil fenntartásúak, tehát nincs ellátási kötelezettségük.

- Léteznek olyan szakmai elképzelések is, miszerint a helyettes szülővé válás lehetőségeit kellene egyszerűbbé tenni. A helyettesítő gondoskodásban a gyermek környezetéből bármely arra alkalmas és a feladatra vállalkozó személy (akár rokon vagy szomszéd) is részt vehetne, természetesen a megfelelő szakmai segítség mellett, és csak az első 30 napban. Ha a probléma megoldása hosszabb távúnak tűnik, a segítő család a szükséges képzés elvégzését követően, tényleges helyettes szülőként gondozná tovább a gyermeket, természetesen amennyiben erre vállalkoznak. Egyéb esetben más, képzett helyettes szülői családhoz kerülne a gyermek.

Összefoglalva az eddigieket, úgy gondolom, hogy a jelenlegi törvényi lehetőségek mellett a helyettes szülői ellátás többnyire nem életképes, és ha még helyenként működik is, nem várható el tőle, hogy érdemleges megoldást biztosítson a gyermekek átmeneti gondozására. A gyermekjóléti alapellátás kérdése komplexen kezelendő, átgondolandó és újraszabályozandó.

A szakmai- és költséghatékonyság együttes elérésének egyik fontos eleme lehetne egy differenciáltabb ellátórendszer kialakítása, melyben egy-egy település a saját igényeinek és adottságainak megfelelően állítaná össze a saját "csomagját" az átmeneti gondozás működtetésére.

Báló Ottilia